

Medierepertoar i forandring – da koronapandemien kom til Norge

Trine Syvertsen

professor, Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo.

trine.syvertsen@media.uio.no

Brita Ytre-Arne

professor, Institutt for informasjons- og medievitenskap, Universitetet i Bergen.

Brita.Ytre-Arne@uib.no

Sammendrag

Nedstengingen 12 mars 2020 førte med seg drastiske endringer i hverdagsliv og mediebruk. Basert på en kvalitativ undersøkelse med 552 respondenter, analyserer artikkelen endringer i medierepertoar i de første dramatiske månedene av koronaepidemien i Norge. Medierepertoar handler om personers helhetlige mediebruk og hvordan bruken flettes inn i hverdagsaktiviteter, men også om hvordan medier vurderes og rangeres, og hvordan nye og gamle medier spiller sammen. Krisesituasjoner synliggjør dagligdagse repertoarer, men bidrar også til å utfordre og utvide disse, og her ser artikkelen norske erfaringer i lys av internasjonal forskning. Artikkelen etablerer to kvalitative typologier: over strategier som brukes for å tilpasse medierepertoaret i løpet av nedstengingen, og forklaringer respondentene framhever som grunnlag for ulike valg. Underveis trekker vi inn sentrale dimensjoner som tid/rom, rangering i hierarkier og behov for frakobling. Artikkelen viser glede og mestring over nye plattformer og medierepertoar, men også spenning, ambivalens og forskjeller mellom personer og grupper. Analysen bidrar til kunnskap om medieerfaringer i en dramatisk og spesiell periode i norsk hverdags- og samfunnsliv, gir innsikt i hvordan medievaner forandres under press, og presenterer refleksjoner og erfaringer som utfyller endringer dokumentert i statistiske undersøkelser.

Nøkkelord

Medierepertoar, medievaner, korona, Covid-19, mediebruk, pandemi

Abstract

The Covid-19 lockdown in Norway on 12 March 2020 prompted major changes in everyday life and media use. Based on a qualitative survey with 552 respondents, the article analyses changes in media repertoires in the first dramatic months of the pandemic. Media repertoire studies focus on people's holistic media use and how user patterns are integrated into everyday activities, but also about how media are assessed and ranked and how new and old media intersect. In situations of crisis, everyday repertoires become visible, but are also challenged and expanded, and Norwegian experiences are here discussed in the light of international research. The article establishes two qualitative typologies: over strategies used to adapt media repertoires during lockdown, and explanations the respondents highlight as a basis for various choices. The study illuminates joy and mastery of new platforms and repertoires, but also tensions and ambivalence, and differences between individuals and groups. The analysis contributes to knowledge about media experiences in a dramatic and special period in Norwegian everyday life and society, offers insight into how media habits change under pressure, and presents reflections and experiences that complement the changes documented in statistical surveys.

Keywords

Media repertoire, media habits, corona, Covid-19, media use, pandemic

Innledning

Torsdag den 12. mars 2020 begynte en ny periode for innbyggerne i Norge. Etter økende koronasmitte innførte regjeringen det daværende statsminister Erna Solberg beskrev som «de sterkeste og mest inngripende tiltakene vi har hatt i Norge i fredstid»¹. Folk ble sendt hjem fra arbeidsplasser og studiesteder, mange hamstret mat og toalettpapir, og perioden vi kjenner som «den første nedstengningen», var i gang. Over hele verden ble nedstengning brukt i kampen mot koronapandemien. I Norge omfattet de nasjonale tiltakene våren 2020 stengning av barnehager, skoler, universiteter, skjenkesteder, treningssentre og frisører samt forbud mot arrangementer, oppfordringer om hjemmekontor, nye normer for sosial distansering og et omdiskutert «hytteforbud». Koronasituasjonen forandret hverdagen dramatisk på mange ulike måter, og forandringene skjedde raskt og på samme tid.

I denne artikkelen gir vi et medievitenskapelig bidrag til å forstå medienes rolle i dagliglivet under den første nedstengningen gjennom kvalitativ utforskning av *medierepertoar* i forandring. Medierepertoar er et teoretisk rammeverk som tar utgangspunkt i helhetlige mediebruksmønstre heller enn forhåndsdefinerte eksempler (Hasebrink & Domeyer, 2012; Hasebrink & Hepp, 2017). Rammeverket framhever sammenhenger mellom ulike medier og innholdstyper som brukere prioriterer i sin hverdag. Grunnlaget for vår analyse er en undersøkelse som vi utførte i mars og april 2020, i form av et kvalitativt spørreskjema med åpne spørsmål. Spørreskjemaet var utformet for å fange opp refleksjoner om mediebruk mens forandringene pågikk. Undersøkelsen ble besvart av 552 informanter, som gjennom fritekstsvar fortalte om sine erfaringer. Materialet er analysert tematisk på tvers av og innad i demografiske grupper. Hovedproblemstillingen vi besvarer, er: *Hvilke endringer i medierepertoar beskrives av norske mediebrukere under den første koronanedstengningen?* To underproblemstillinger kan avledes av denne. Den første gjelder *hvilke praksiser som ble utviklet for å håndtere situasjonen*, og hvordan disse avviker fra tidligere rutiner. Den andre går på *begrunnelser for å tilpasse repertoaret* i ulike retninger.

Artikkelen gir kunnskap om hvordan koronapandemien som samfunnskrise påvirket sentrale tendenser i mediebruk, eksempelvis digitalisering (Newman et al., 2021). Ofte framstilles Norge som et digitallaboratorium med høy bruk av og god tilgang til digitale medier og verktøy (Syvertsen et al., 2014). Koronasituasjonen og den første nedstengningen kan sees som et stort medieeksperiment i det digitale laboratoriet. «Aldri før har mediebruken endret seg så dramatisk», kommenterte Knut Arne Futsæter (2020) i analysebyrået Kantar og pekte på økt bruk av digitale nyhetsmedier, lineær-TV, strømming og sosiale medier. Flere studier fra ulike land dokumenterer dramatiske – men ikke nødvendigvis varige – endringer i medievaner i forbindelse med den tidlige pandemiske nedstengningen (Aelst et al., 2021; Broersma & Swart, 2021; Mihelj et al., 2021; Milan et al., 2020). For å forstå disse endringene trenger vi ulike metoder, inkludert kvalitative eksplorerende studier, som kan belyse hvordan mediebrukerne selv opplevde forandringene.

Analysen gir to bidrag til forskningsfeltet. For det første viser studien mediebrukeres refleksjoner og endringsprosesser under en pågående global krise. Mens andre har dokumentert endringer statistisk, utforsker vi erfaringer kvalitativt og etablerer typologier over praksiser og begrunnelser. For det andre bruker vi nedstengningen som case for å drøfte hvordan medierepertoar forandres under press. Vi utforsker dermed et spørsmål av økende interesse i internasjonal mediebruksforskning – hvordan medierepertoar oppstår og utfordres, og hva som forårsaker endring (Peters & Schrøder, 2018; Vandenplas et al., 2021).

1. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/statsministerens-innledning-pa-pressekonferanse-om-nye-tiltak-mot-koronasmitte/id2693335/>

Teoretisk rammeverk: Medierepertoar i forandring

Et sentralt premiss for studien er at koronasituasjonen brått forandret hverdagen på flere måter, inkludert bruken av medier i forskjellige situasjoner. Innenfor mediebruksforskningen finnes det ulike teorier om hvordan medier inngår i folks hverdagsliv. Vi anvender det sentrale begrepet *medierepertoar* og peker på aspekter som tid, rom, hierarkier og moralske vurderinger som sentrale for hvordan repertoarer konstitueres og veves inn i hverdagslivet. Videre ser vi nærmere på nyere forskningsbidrag om endringer i medierepertoar, inkludert studier av koronasituasjonen.

Det siste tiåret har medierepertoar blitt et sentralt begrep i norsk og internasjonal mediebruksforskning, der feltet i større grad har utforsket bruksmønstre på tvers av medier (Hasebrink & Hepp, 2017; Lomborg & Mortensen, 2017). Ut fra innsikten om at mediebrukerne er grunnleggende kryssmediale (Schröder, 2011) og vanskelig kan forstås som «TV-seere» eller «Facebook-brukere» isolert, trengs det begreper for å gripe helheten i bruksmønstre. I norsk sammenheng har tilnærmingen blitt anvendt i analyser av mediebruk og offentlig tilknytning med vekt på hvordan folk i Norge orienterer seg mot samfunnet gjennom medierte og ikke-medierte veier til offentligheten, og hvordan skillelinjer mellom ulike sosiale grupper kommer til uttrykk (Moe et al., 2019).

Medierepertoar kan defineres som *helheten av medier en person bruker jevnlig* (Hasebrink & Domeyer, 2012; Hasebrink & Hepp, 2017, norsk definisjon Moe et al., 2019, s. 37). Begrepet har noen sentrale kjennetegn som også former analytiske tilnærminger: For det første står mediebrukerens opplevelse i sentrum, ikke forskerens forhåndsutvalg av innholdstyper eller plattformer. For det andre vektlegges innbyrdes relasjoner i repertoaret: hvilke medier den enkelte er fortrolig med, og hva som er hyppig brukt og høyt prioritert. Sist, men ikke minst, er medienes plass i hverdagslivet viktig, også når dette innebærer at forskningen blir mindre medie-sentrisk (Boczkowski et al., 2021; Swart et al., 2017). Medierepertoar er altså ikke bare en samling elementer, men en dynamisk helhet (Peters & Schröder, 2018; Vandenplas et al., 2021).

Forholdet mellom «vane» og «endring» er sentralt for et slikt dynamisk medierepertoarbegrep. Det beskriver hvilke medier som inngår i daglige rutiner, og samtidig inkorporerer nye impulser eller forandringer som tvinger seg fram. Når medierepertoar kommer i spill, blir prioriteringer utfordret, men typisk ikke ved at hele repertoaret skiftes ut på en gang. Nyere studier har diskutert hvordan medierepertoar forandres i samspill med individuelle og samfunnsmessige faktorer. Et sentralt bidrag er Peters og Schrøders (2018) teoretiske rammeverk anvendt på nyhetsmedierepertoar: De skiller mellom spatiotemporale, materielle/teknologiske og kulturelle/sosiale/politiske faktorer og utvikler kategoriene basert på ulike mediesosiologiske teorier. Betegnelsen «spatiotemporale» viser til organisering av rom og tid, en underkategori som kan kobles til domestiseringsteori (for eksempel Silverstone et al., 1993). Domestiseringsteori er en eldre teoritradisjon som handler om hvordan medieteknologi over tid innpasses i hjemmet (rom) og daglige rutiner (tid), gjennom prosesser der brukerne også forhandler om moralske normer for mediebruk. Spatiotemporale, teknologiske og kulturelle/politiske faktorer er også brukt som rammeverk for kvalitative empiriske studier av hvordan endringer i livssituasjonen påvirker medierepertoar, der for eksempel det å få barn eller en ny jobb har implikasjoner for hvordan folk bruker ulike typer medier (Ytre-Arne, 2019).

Rangering av medier ut fra moralske hierarkier er sentralt for domestiseringsteori og også relevant for analyser av medierepertoar. Domestiseringsstudiene bruker begrepet moralsk økonomi for å beskrive hvordan husholdninger inkorporerer, setter grenser rundt og forkaster ulike teknologier og innholdstyper (Silverstone et al., 1993). Studier av medie-

moral identifiserer hierarkier som kan forklare pliktfølelse, skam og ambivalens knyttet til medietilbudet. Bengtsson (2012) peker på verdier som aktivitet, læring og estetikk som grunnlag for å vurdere hva som er bra og dårlig. Mens å se på «dårlige» TV-programmer som såpeoperaer kan oppleves som skambelagt (Alasuutari, 1992), fant Hagen (1994) at seere følte seg moralsk forpliktet til å se TV-nyheter, selv når utbyttet var magert. Nyere forskning om digital frakobling viser hvordan ambivalens preger bruk av digitale medier, og hvordan verdivurderinger spiller inn når valg av medier begrunnes (Syvertsen, 2020). I tillegg til situasjonsbetingede faktorer bidrar sosiale markører som kjønn, alder, klasse, livsstil, arbeidsforhold og familieforpliktelser til å forklare forskjeller i verdivurderinger. Hierarkier mellom medier kan også relateres til bredt aksepterte samfunnsnormer (Alasuutari, 1992; Bengtsson, 2012). Historisk forskning på mediemotstand viser hvordan verdier som fellesskap, demokrati, opplysning, kultur, moral og helse brukes til verdivurdering av medier, og hvordan eldre medieformer får høyere status når nye medier overtar rollen som «dårlige» (Syvertsen, 2017).

To år etter den første koronanedstengningen har det kommet internasjonal forskningslitteratur som kartlegger og sammenligner bruksmønstre i denne perioden (for eksempel Aelst et al., 2021; Newman et al., 2021), og som utforsker erfaringer ut fra kvalitative analyser. Vi framhever noen spesielt relevante kvalitative studier: En analyse av dybdeintervjuer og mediedagbøker i fire østeuropeiske land understreker hvordan mer tid i hjemmet forklarer økt TV-konsum og interesse for direktesendt nyhetsformidling, for eksempel ved at TV-sendte pressekonferanser hjalp folk med å strukturere dagen og håndtere familiedynamikker (Mihelj et al., 2021). Veletablerte medieteoretiske begreper som «liveness», «domestisering» og «media events» framheves som en alternativ forståelsesramme for medienes rolle under pandemien – i motsetning til bekymring for en «infodemi» av digital misinformasjon (Mihelj et al., 2021). En annen intervjustudie med data fra flere land (Treré, 2021) utforsker bruk av digital teknologi under nedstengningen. Studien bruker begrepene intensivering (intensification), oppdagelse (discovery) og skrinlegging (abandonment) for å betegne endringer. En nederlandsk studie (Broersma & Swart, 2021) utforsker hvilke publikumsgrupper som videreførte bruksmønstre fra den første nedstengningen til mer varige nyhetsvaner, og peker spesielt på betydningen av følelsesmessige reaksjoner og pandemiens påvirkning på livssituasjonen. En belgisk studie (Vandenplas et al., 2021) anvender medierepertoar som rammeverk for å analysere endringer i nyhetsbruk blant unge voksne under den første nedstengningen. Med utgangspunkt spesielt i Peters og Schröder (2018) argumenterer forfatterne for en mer dynamisk forståelse av medierepertoar som «a 'lived in' constellation of media practices that users navigate throughout everyday life» (2021). De observerer at koronasituasjonen satte medierepertoar under press, hvilket blant annet kunne resultere i rekonfigurering når repertoaret nådde et bristepunkt, som å ikke orke flere negative koronanyheter.

Med utgangspunkt i teorier om medierepertoar, mediemoral og frakobling etablerer vår artikkel to kvalitative typologier: *praksiser* som brukes for å tilpasse medierepertoaret under press, og *begrunnelser* for ulike valg. Underveis trekker vi inn sentrale dimensjoner som tid/rom, rangering i hierarkier og behov for frakobling.

Metode: en kvalitativ skriftlig undersøkelse

Vi bygger på en undersøkelse vi utførte under den første nedstengningen, for å forstå hvordan denne spesielle perioden formet mediebruk, med spesiell vekt på digitale mediers innvevde posisjon i hverdagslivet. Undersøkelsen var kvalitativ, åpen og eksplorerende og ga

erfaringmateriale fra den akutte fasen, slik folk opplevde mediebruk der og da. Det vi nå vet om endrede mediebruksmønstre under pandemien, eksempelvis fra kvantitative undersøkelser (Aelst et al., 2021; Newman et al., 2021; Futsæter, 2020) var ikke dokumentert på tidspunktet da undersøkelsen ble satt i verk. Vår hovedinteresse var likevel hvordan mediebrukerne selv erfarte mediens rolle i dagliglivet under nedstengningen, og vi ønsket at deltagerne skulle få uttrykke sine opplevelser med sine egne ord. Fordi intervju- eller dagbokstudier ble vurdert å være krevende å gjennomføre både for forskere og informanter, falt valget på et kvalitativt spørreskjema med åpne tekstfelt, som kunne besvares når det passet respondenten. Undersøkelsen var innrettet for å fange opp refleksjoner og erfaringer i form av kvalitative data og for å utforske en uoversiktlig situasjon. Et annet særtrekk ved kvalitative spørreskjemaer er at det er mulig å inkludere langt flere deltagere enn ved en kvalitativ intervjustudie, hvilket innebærer at vi har et stort antall respondenter. Undersøkelsen ble planlagt, gjennomført og analysert ut fra kvalitative metodiske kriterier (Gentikow, 2005; Kjus & Grønstad, 2014).

Foruten avkrysning for demografiske variabler (kjønn, alder, yrke, bosituasjon) inneholdt skjemaet vi brukte, fem hovedspørsmål med åpne tekstfelt, der informantene kunne skrive så mye de ønsket. Det første spørsmålet omhandlet hverdagsendringer som følge av koronaviruset, og deretter fulgte tre mediesentrerte spørsmål om kommunikasjon med andre, nyhetsbruk og mediebruk generelt, alle med eksempler og hjelpespørsmål. Spørsmålet om mediebruk generelt var formulert slik: «Er det noe annet som har endret seg i måten du bruker medier på i denne situasjonen? Bruker du mer eller mindre TV, film, radio, spill, aviser på nett og papir?». Til slutt spurte vi: «Er det ellers noe du synes er viktig å fortelle?». Materialet om nyhetsbruk i undersøkelsen er analysert i en annen vitenskapelig artikkel (Ytre-Arne & Moe, 2021), mens masteroppgaven til Helnes (2021) fokuserer spesielt på hvordan studentene i undersøkelsen opplevde koronasituasjonen.

Undersøkelsen ble åpnet den 23. mars 2020, elleve dager etter at nedstengningen trådte i kraft. Lenke til informasjonsskriv, samtykkeskjema og spørreskjema ble spredt i sosiale medier og via prosjektgruppens nettverk med oppfordringer om å dele og informasjon om at alle som ville, kunne svare. Vi avsluttet den aktive rekrutteringen tidlig i april 2020, rett før helsemyndighetene erklærte kontroll over første bølgen; da hadde vi fått nær 550 svar. Skjemaet ble kort tid etter stengt ved 552 svar.

Utvalget kan karakteriseres som et selvrekruttert tilgjengelighetsutvalg som ikke er representativt. Vi fulgte imidlertid med på svarene som kom inn, og forsøkte å rekruttere aktivt blant grupper som framsto underrepresentert. I det endelige utvalget er likevel kvinner og akademikeryrker overrepresentert. Blant de 552 svarene er 70 % av kvinner og 30 % menn, mens 0,4 % definerer seg som «annen» kjønnsidentitet. Alderen er fra 16 år og oppover, inkludert flere over 80 år, mens 30–50-åringene er overrepresentert i forhold til befolkningen. Totalt 18 % bor alene, 65 % bor med andre voksne, 48 % bor med barn og 2 % har en annen bosituasjon. I analysen har vi både gjennomgått svarene samlet og etablert ulike underutvalg; det siste gjorde vi for å få fram forskjeller i erfaringer, men også for å sikre at synspunkter fra sosiale grupper som er svakere representert, tydeliggjøres i analysen. I tillegg til personer med barn og personer som bor alene, har vi sett spesielt på følgende grupper (ca. antall respondenter fra hver gruppe i parentes): journalister/redaktører (19), lærere og barnehageansatte (50), medarbeidere i butikk, bank, frisør mv. (20), helsearbeidere (34), pensjonister (32), studenter og elever (34) og til sist en gruppe bestående av arbeidsledige, uføre og permitterte (46). Disse gruppene utgjør til sammen 43 % av svarene.

Lengden på svarene varierer, men det store flertallet besvarte alle spørsmålene. Det er en hovedforskjell mellom primært deskriptive svar («mer Netflix, nettaviser og dataspill») og

svar som utdyper hvorfor endringene har oppstått eller hvilke grep som er foretatt. Mange skriver selvrefleksivt om dagliglivet, deler moralske vurderinger av mediebruk og andre aktiviteter og gir sitt syn på pandemien som samfunnssituasjon. Vi analyserte materialet tematisk, der første steg var en grovsortering av sentrale dimensjoner. Ut fra en diskusjon om denne temalisten og litteraturen om medierepertoar ble de ulike praksisene og begrunnelsene identifisert. Deretter gikk vi flere ganger tilbake til materialet for å kvalitetssikre de analytiske poengene, og vi så nærmere på fellestrekk innad i grupper i tillegg til å analysere alle svarene på tvers. Vi strukturerer analysen ut fra hovedkategoriene praksiser og begrunnelser og trekker inn perspektiver fra litteraturen i hver kategori. Sitater er normert til standard bokmål for å bevare anonymisering.

Medierepertoar i forandring: Fire hovedpraksiser for å håndtere koronasituasjonen

Den første analysedelen handler om hvordan respondentene endrer sitt medierepertoar for å håndtere situasjonen, og frembringer en typologi med fire hovedpraksiser: utvidelse i bredden og bruk av nye plattformer; utvidelse i tidsbruk og lemping på rutiner; aktivisering av et mer tradisjonelt/analogt repertoar; og skjerming, pauser og frakobling. Underveis gjør vi koblinger til litteraturen og peker på forskjeller mellom grupper.

Utvidelse i bredden og bruk av nye plattformer

Koronakrisen befestet og akselererte et digitalt skifte i samfunnet, og i undersøkelsen fortalte folk at de brått måtte ta i bruk digitale plattformer til nye formål. Langt flere stiftet bekjentskap med Zoom og Teams, og bruk av sosiale medier, strømmetjenester og alle slags nettmedier ble intensivert. Blant dem som raskest måtte omstille seg til en ny situasjon, var undervisere på alle nivåer, der mange fikk en tvangspreget utvidelse av medierepertoaret:

Har laget oppgaver som studentene kan gjøre hjemme, samt prøvd å lage digitale forelesninger med PowerPoint/skjermpoptak, og planlegger veiledningsmøter på Zoom. Opplever det som komplisert og arbeidskrevende. Vanskelig å være sikker på om studentene har forstått oppgavene riktig og man kan gi lite direkte tilbakemelding. ... Jeg bruker uforholdsmessig mye tid på å lage dårligere pedagogiske opplegg (*Universitetsansatt, K, 40–49*).

Mens mange beskrev slike frustrasjoner, var det også flere som gledet seg over å ta del i det digitale medieeksperimentet: «Svært interessante diskusjoner og engasjement. For eksempel koronadugnad for digitale lærere», skrev en kvinne i 30-årene. Blant informantene kan vi identifisere en gruppe vi kan kalle mediesjonglører, som raskt håndterte veksling på tvers av plattformer og kommunikasjonsstrømmer. Når vi sammenligner svar basert på generasjonstilhørighet, finner vi mange i 40-årene i denne gruppen. To kunnskapsarbeidere beskrev en hektisk hverdag:

Fra hjemmekontoret; e-post, SMS, telefon, felles workchat, Teams, Skype og Workplace videochat (men mest Teams). ... På privaten; mye SMS, messenger, WhatsApp. Ringer mye oftere enn vanlig, flere ganger daglig (Bose blir flittig brukt, så jeg kan multitaske). FaceTime og Zoom brukes til sosialisering og fest (i tillegg til samtaler gjennom vinduet). Har også lastet ned Houseparty. Får med meg konserter både gjennom Koronerulling og Brakkesyke2020. Videokonferanser og chat fungerer overraskende bra, både på jobb og privat (*Mellomleder, K, 40–49*).

Samhandler masse på webmøter og Slack med folk digitalt, har gjort det daglig i jobbsammenheng et par år allerede, så der er ikke noe forandret. Privat er det nå korøvelse digitalt, fredagspils på video, spille kort på FaceTime, det er konserter, sing-alongs og dansefester. ... Karantene er ikke for latsabber! (*Kommunikasjonsmedarbeider, K, 40–49*).

Sitatene viser hvordan digitale medier fungerte som eksperimentelle brikker for å forbli påkoblet og mestre en annerledes situasjon, noe som kunne oppleves som interessant og oppslukende. Nye plattformer ble også brukt til normalisering, som en informant skrev:

Jeg tenker at en del folk forsøker å normalisere situasjonen de nå er i ved å ta med seg mor, bestemor og onkel «inn i heimen» for at de skal kunne delta i hverdagen, for eksempel i matlaging og i barnebarnas danseoppvisning via Skype (*Arbeidsledig, K, 20–29*).

Den eksperimentelle holdningen viste seg også ved at respondenter evaluerte og modifiserte underveis. Entusiasmen for digitale konserter eller fester på Zoom ble ikke opprettholdt: «Skype-pils er forresten også nytt, men det har vi gjort en gang og sluttet med» (*Journalist, K, 30–39*). Den ene respondente vi siterte over, oppsummerte det slik etter å ha beskrevet alle aktivitetene:

Men blir sliten i lengden. Sovnet klokken 19 på kvelden etter første uke med hjemmekontor. Å drikke noen enheter med venner via FaceTime eller Zoom funker også fint, men det blir ikke noen helaften. En time eller to holder (*Mellomleder, K, 40–49*).

Det er interessant at mange, allerede noen få uker inn i nedstengningen, skrev om nye vaner som veletablerte, og om kommunikasjonseksperimenter som allerede var forkastet. Dette understreker det uvanlig raske tempoet i endringene i perioden.

Utvidelse i tidsbruk og lemping på rutiner

Som nevnt innledningsvis har kvantitative undersøkelser i Norge og internasjonalt funnet økt bruk av digitale plattformer, økt nyhetsbruk og mer fjernsyn under nedstengningen (Futsæter, 2020)². Tid er et sentralt element i studier av mediebruk; tidsbruk figurerer også sentralt i domestiserings- og mediemoralstudiene (Bengtsson, 2012; Hagen, 1994) og er en essensiell verdi som de som reduserer digital mediebruk, forsøker å «ta tilbake» (Syvertsen & Ytre-Arne, 2021). Mange respondenter fortalte om hvordan tiden de brukte på medier, eskalerte, og forsøk på å få kontroll på hverdagen ble undergravd av invaderende medier:

Tiden jeg bruker på skjerm har økt veldig mye. Noen dager har jeg fem timer skjermbruk på telefonen. Sammen med familien har jeg sett mange filmer nå. Radio bruker jeg mer. Om jeg kjeder meg kan jeg gå ut og inn på de samme appene (eks Instagram og FaceBook) for å sjekke om det har kommet noe nytt, men da har det ofte ikke det siden jeg nettopp var innom (*Permittert selger og videregående elev, K, 16–19*).

Opplever at jeg har problemer med å fokusere lenge på én oppgave, enten det er et spill eller et strikkeset eller en avis, og det er som regel telefonen som drar meg ut av konsentrasjonen. Ikke fordi den ringer, men fordi jeg sjekker om det er noe nytt (*Rådgiver, K, 50–59*).

Spesielt feed-orienterte sosiale medier stresser meg, men suger meg også inn. Ser etter oppdateringer som fjerner hvor ukonsentrert jeg er i det siste, eller kanskje erstatter den hverdagslige smalltalken (*Akademiker, M, 30–39*).

2. <https://www.nielsen.com/insights/2020/covid-19-tracking-the-impact-on-media-consumption/>

Svarene reflekterer en oppfatning om at smarttelefonen og sosiale medier fungerer som tidstyver, en rolle som tidligere ble innehatt av TV-mediet (Bengtsson, 2012; Hagen, 1994). Ut fra et tidsperspektiv er skjermtid, økt nyhetsbruk og hyppig sjekking mest framtrødende i hva respondentene kommenterte. Vi ser at grensesetting og tilstedeværelse er bakenforliggende tematikker, som i dette sitatet: «Leser avisene på smarttelefon og ser nyheter av og til. Når barna er på hjemmeskole prøver jeg mest mulig å ikke være på mobil for å være mest mulig tilgjengelig» (Barnehagelærer, K, 40–49). Tidligere studier har vist hvordan særlig kvinner, men også menn, gjør vurderinger om hva som er bra for familien når de vurderer tidsbruk (Bengtsson, 2012). I mange familier er det vanlig å sette regler for skjermtid, men respondenter med barn fortalte også om lemping på rutinene:

Skillet mellom hverdag og helg/ferie blir mindre, mye på grunn av all skjermtiden. Dette merker jeg også på barna, som nå virkelig sitter foran skjermen hele dagen (med unntak av middag og en tur som vi går hver dag) (*Lektor, M, 40–49*).

Generelt mer skjermbruk i familien; for barnas del tvinger det seg frem for at jeg skal få gjort eget arbeid. Egen skjermbruk er hovedsakelig relatert til arbeid, og kommunikasjon utad både med kolleger og privat (*Lærer, K, 40–49*).

Pålagt hjemmekontor med 3 barn. 1 på skole og 2 i barnehage. Så er mamma, lærer og barnehage-tante nå for tiden ... Alt går litt treigere, er ikke like effektivt ... Ungene bruker mer tid på skjerm for at vi voksne skal få jobbet (*Ikke oppgitt yrke, K, 30–39*).

Når domener i hverdagen flyter over i hverandre, eksemplifisert ved hjemmeskole og hjemmekontor som av-institusjonaliserte arbeidssituasjoner, uttrykte mange respondenter at de hadde behov for å justere grenser. Her var det imidlertid ikke snakk om å flytte grenser for å skjerme barna, men foreldrene: «Hjemmekontor er kjempevanskelig. Skillet mellom jobb og hjem viskes ut, og det er slitsomt» (Lærer, K, 40–49, med barn).

Aktivering av et mer tradisjonelt/analogt repertoar

Praksisene vi har identifisert så langt, peker mot utvidet mediebruk i tid og rom med digitale plattformer og konstante oppdateringer som framstående uttrykk for forandringene. En tredje praksis er aktivisering av mer tradisjonelle medie- og aktivitetsrepertoar. Flere respondenter framhevet nytteverdien av «gammeldagse» kommunikasjonsformer som å snakke i telefonen og tradisjonelle aspekter ved etablerte medier – som å samles foran skjermen for å se TV. Bakenforliggende tematikker handler om fellesskap, tilhørighet og sosial kontakt. Koronasituasjonen førte med seg et rekordhøyt TV- og filmkonsum, og i tillegg til mye strømming var det sterk økning for lineær-TV (Kantar, 2020). TV-mediet fungerte i sine glansdager som et samlingspunkt på tvers av generasjoner, og informantene fortalte om hvordan de reaktiverte lineær TV-seing for å samle familien: «Vi ser mer på TV sammen, hele familien. Samles for eksempel for å se en film» (Lærer, K, 40–49). Vi kommenterte over hvordan økt skjermtid ble brukt for å skape ro i familien, og felles TV-seing ble også brukt aktivt som belønning:

Vi har to barn og så aldri TV sammen med dem midt i uka. Nå ser vi gjerne en episode med noe hyggelig om kvelden – som belønning om de kommer seg gjennom dagen uten «kjekling» (*Kommunikasjonsmedarbeider, K, 40–49*).

Sitatet beskriver familiekonteksten, som Mihelj et al. (2021) også vektlegger som avgjørende for å forstå økt fjernsynsseing under nedstengningen. Samtidig er dette interessant i

lys av den historiske kritikken av TV som passiviserende og fordummende (Alasuutari, 1992; Bengtsson, 2012). Koronasituasjonen reflekterer en rehabilitering av lineær-TV-titting som en positiv, om enn nostalgisk, samværsform. Moralsk kritikk av TV-seing er lite eksplisitt, men kan komme til uttrykk som subtile hint, som i dette sitatet der en barnehaegeassistent legger inn et «dog» for å distansere seg litt: «Ser mer på TV enn før, spiller gjerne mer på telefonen, men dog vi spiller en del brettspill og kort sammen» (K, 30–39).

Når det gjelder helheten i repertoaret, var det flere som la vekt på balanse og sammenheng mellom ulike aktiviteter. Noen beskrev også hvordan de intensiverte tradisjonelle og ikke-medierte aktiviteter som motvekt til overdreven skjermbruk: «Har begynt å lese papiraviser igjen. Føler at vanene mine blir mer analoge nå, paradoksalt nok, fordi det blir så VELDIG mye skjermtid i isolasjon» (Journalist, K, 40–49). Også andre kommenterte lignende balanseforsøk: «Bruker mye mer medier enn før. Men samtidig flink til å finne på andre kreative ting med barna» (Butikksjef, M, 30–39). Turer, håndarbeid og brødbaking står i opposisjon til oppdateringspreget mediebruk: «Ser noe nyheter fra lokalaviser og utland via Facebook-feeden, men blir litt lei. Er mer kreativ med hendene eller leker med ungene. Oppdager nye turstier lokalt» (Arbeidsledig, K, 40–49).

Som svarene indikerer, er grensene mellom digitale og analoge aktiviteter flytende, der det analoge både står i motsetning til og samspill med det digitale:

Vi prøver bevisst å unngå for mye tid på digitale flater, fordi vi liker å drive med mye forskjellig. Jeg sår frø og dyrker (men har to ganger sjekket YouTube for å finne tips), bruker flere timer på matlaging/baking hver dag (med bruk av primært kokebøker, men også noen nettsider), har ofte på NRK radio, lytter til vinyl, CD og Spotify og leser Morgenbladet (papir) hver uke, har kommet godt i gang med puslespill, er mye utendørs på tur i skogen/parken (med svært lite bruk av telefonen) (*Arbeidsledig, K, 20–29*).

I tillegg til familiekonteksten og analoge aktiviteter ser vi at pensjonister skriver reflektivt om sitt medierepertoar i et livsløpsperspektiv, og hvordan de har ulike medieformer i verktøykassa som de kan trekke opp i en krisesituasjon: «Vi har ikke hatt TV på 24 år, men ser nå Dagsrevyen på PC», sa en pensjonert direktør i 70-årene (M, 70–79). To andre pensjonister fortalte lignende historier: «Bruker mer NRK sitt arkiv, for å 'hente' tidligere programmer» (K, 60–69), «Blir litt mer TV og filmer, titter i gamle aviser» (K, 60–69).

Skjerming, pauser og frakobling

Som allerede vist er balanse, motvekt og samspill sentrale tema i materialet. I tillegg var det flere respondenter som brukte mer utpreget frakoblingsterminologi der behovet for pauser ble artikulert:

Etter hvert blir det litt for mye... Da åpner jeg ikke radio... Lever i stillhet eller velger bare lette musikkprogram med underholdning... (*Pensjonist, K, 60–69*).

Noen ga moralske oppsummeringer om frakobling som nødvendig for *fellesskapet*:

Jeg har inntrykk av at flere blir oppmerksomme på at denne karanteneperioden ikke kun skal brukes til å sitte foran skjermen, men at det heller er en mulighet til å få mer tid sammen (heller enn å sitte mye foran hver sin skjerm innendørs) (*Arbeidsledig, K, 20–29*).

Blant de verdiene som er identifisert i historiske studier av mediemotstand og mediemoral, er det hierarkier knyttet til hva som er best for fellesskap, kultur, helse og opplysning som er mest framtreddende. I vårt materiale ser vi *kulturelle hierarkier* der boklesing og lytting til

musikk anses som bedre enn det generiske «skjermtid»: «Det blir mye skjermtid, mer enn vanlig, men det skyldes også i stor grad jobben. Har heldigvis fått mer tid til å lese bøker. Hører ellers mye på musikk, men det gjør jeg til vanlig også» (Lektor, M, 40–49). Vurderinger om frakobling basert på hva som er *helsefremmende*, er også tydelig i materialet, som i disse sitatene: «Fjernsamvær føles særdeles trist. Og lite 'sunt' på lang sikt» (Bankmedarbeider, K, 60–69). «Fulgte mye med i starten, men for psyken min kan jeg nesten ikke gå inn på noen nyhetsaviser» (Ufør, K, 30–39).

Behovet for frakobling kom tydeligst til syne når det gjelder nyheter. Koronasituasjonen førte blant annet med seg en sterk økning i bruken av nettaviser, sosiale medier, nyhetsoppdateringer og direkte sendte TV-nyheter, og slik nyhetsbruk ga emosjonelle utslag. Strømmen av koronanyheter minutt for minutt følte overveldende og vanskelig å rive seg løs fra (Ytre-Arne & Moe, 2021). Flere fortalte om hvordan de skjermet seg ved å sette tidsgrenser, slik det også beskrives i detox-litteraturen:

Fulgte mye mer med på nyhetene helt i starten av perioden, men følte etterhvert at det ble veldig mye. Derfor skjermer jeg meg noe mer nå enn i begynnelsen. Dette gjør jeg ved å sette av bestemte tider hvor jeg går inn på f.eks. nettaviser og leser noen saker, men ikke for mye (*Rydde/vaskehjelp, K, 16–19*).

Hører Dax18, ser Dagsrevyen, Kveldsnytt, Debatten på NRK, men tar noen detox-dager innimellom uten særlig bruk av TV og radio (*Redaktør, K, 40–49*).

Føler nyheter tett hver dag morgen og kveld. Holder meg unna midt på dagen (*Resepsjonist, K, 40–49*).

Respondentene beskrev at behovet for å ta vare på seg selv, blant annet for å kunne ivareta jobben og familien, sto i motsetning til behovet for å følge med på en samfunnskrise i rask utvikling. Koronasituasjonen forsterket opplevelsen av nyhetsambivalens (Hagen, 1994): Nyheter og informasjon befinner seg øverst i det moralske hierarkiet, samtidig som nyhetene spesielt under en slik krise var egnet til å frembringe negative følelser. Informanter fra ulike grupper beskrev hvordan de både følte seg forpliktet til å følge med og til å skjerme seg; begge deler framsto som moralske plikter. En akademiker i 40-årene skrev at hun ikke kunne begrense nyhetsforbruket fordi det er «ansvarlig og fornuftig» å følge med, mens en mann i 20-årene som var student og deltidsarbeider, skrev: «Jeg blir jo samtidig veldig lei alt sammen. Men jeg vet jeg må følge med». En annen ung respondent beskrev hvordan hun både overdoserte og selvregulerte nyhetsforbruket og etter hvert skiftet til offisielle kilder på arbeidsplassen og hos Folkehelseinstituttet for å komme rett til den viktigste informasjonen.

Begrunnelser

Vi vil nå gå dypere inn i noen av de begrunnelsene som ligger bak endret medierepertoar i koronasituasjonen. Den viktigste driveren er selve pandemisituasjonen med nedstengning, men svarene peker på fortolkninger respondentene gjorde for å gripe fatt i hva situasjonen betydde for dem, og hvilke endringer som var påkrevd. Som også Mihelj et al. påpeker, (2021) var opplevelsen av å være «låst» til hjemmet – alene eller sammen med familiemedlemmer – sterkt rammesettende for mediebruken; individuell mediebruk ble preget av familiesituasjonen og av hjemmet som oppholdssted. I tillegg vil vi peke på fire hovedbegrunnelser for å tilpasse praksis i ulike retninger: digital kompetanse, virkelighetsflukt, personlighet og livssituasjon samt tillit/mistillit til medier og myndigheter.

Digital kompetanse

Digital kompetanse angis ofte som begrunnelse for tilpasninger. Svarene viser hvordan respondentene opplevde at de enten hadde relevant kompetanse å trekke veksler på, at de tilegnet seg økt kompetanse gjennom kriseukene, eller at de reflekterte over ulike nivåer og dimensjoner ved digital samhandling i samfunnet som bakgrunn for å håndtere situasjonen. Journalistene i undersøkelsen framhevet at de var vant til å jobbe på digitale plattformer og fra ulike steder, og at de kunne omstille seg raskt, men beskrev også utfordringer ved at denne arbeidsformen preget hele (yrkes)livet. På tvers av yrkesgrupper ser vi at mestring av digital teknologi medførte at hjelpemidler kom til nytte i ulike situasjoner:

En del videosamtaler tar lengre tid enn samtaler på kontor og telefon fordi man må etablere samtalsituasjonen, snakke om at det er annerledes, osv. Rigging av samtaler med familie tar tid på grunn av teknisk gjeld hos pensjonister (*Redaktør, M, 40–49*).

Andre fortalte begeistret om hvordan digital kompetanse gjorde det mulig å opprettholde kontakt: «Facetime med mor på 91 år funker glimrende», sa en pensjonist (K, 60–69). «Videokonsultasjoner med leger, både egen og samboers funker kjempebra, for de leger som benytter dette», sa en trafikklærer (K, 40–49). En tenåringsmor sa det slik:

Takk og lov for dataspill! Nå i denne perioden er det godt å høre at sønnen på 15 ler, prater og koser seg med å spille sammen med kamerater og opprettholde noe sosialt (*Enhetsleder sykehus, K, 40–49*).

For mange av informantene som bodde sammen med barn, var skolens digitale kompetanse en viktig faktor for å forklare om situasjonen fungerte bra eller dårlig, og hvilke grep familien selv måtte ta. Her sprikte svarene veldig: «Skolen har vært imponerende flink til å tilby barna god digital læring på kort tid», skrev en kvinne, mens en annen formidlet en helt annen erfaring:

Jeg er bekymret for svært mangelfull faglig oppfølging fra skolen. Det er utelukkende Salaby og Multi de jobber med, ikke skriving og lesing. Vi putter dette inn selv. Vi har fått to tekstmeldinger fra lærerne. Jeg lurer på hva de bruker tiden sin til! (*Vernepleier og ufør, K 40–49*).

Dette viser hvordan familien selv tok grep for å kompensere. Flere ga også uttrykk for et både-og-perspektiv, som i dette sitatet:

Samtidig vil jeg utdype at den digitale undervisningen er veldig nyttig, men det forutsetter aktive foreldre. Samtidig er det mye ubrukt potensiale. Vil anta det er store variasjoner i hva den enkelte lærer har av digital kompetanse (*Arbeidsledig, K, 40–49*).

Generelle kommentarer knyttet til digital infrastruktur, er det også flere av i materialet. «Tror koronasituasjon på 80-tallet hadde vært vanskeligere...?», skrev en arbeidsledig kvinne i 40-årene, mens en kvinnelig lærer i 30-årene uttrykte det slik: «Viser at det er viktig med god infrastruktur (Internett) i hele Norge, gode digitale verktøy er viktige for å gjøre en effektiv jobb». Samlet gir materialet inntrykk av at det å ta i bruk ny digital teknologi for mange framstod som en håndgripelig handlingsmulighet i situasjonen, som noe man kunne og måtte gjøre, selv med de utfordringene det medførte.

Virkelighetsflukt

Isolasjon, usikkerhet, kjedsomhet og overdosering på nyheter begrunnet mange repertoarjusteringer. Flere skrev om å bruke medier til å motvirke ensomhet i situasjonen, som en

mannlig student i 20-årene: «TV-en har jeg ofte på i bakgrunnen, for å føle meg litt mindre alene». TV-mediet skapte en sosial kontekst rundt annen mediebruk, som han forklarte: «Jeg bruker ofte opp mot tre skjermer, med mobil i hånda, pc i fanget, og TV i bakgrunnen». En kvinnelig journalist i 50-årene som bodde alene, skrev: «Jeg ser mye mer på TV. Det gir også en følelse av kontakt», men en annen stemte i: «TV/radio står på hele dagen, mest for at jeg ikke liker stillhet» (Butikkmedarbeider, K, 40–49).

Begrunnelsene peker mot to av TV-mediets klassiske bruksområder: For det første brukes TV for å fjerne seg fra problemer eller fjerne stillhet, og for det andre for å gi en følelse av kontakt både i fellesskapet i stuen hjemme og i samfunnet som deler fjernsynet som kulturell form. Dette er funksjoner som er beskrevet i brukerstudier siden fjernsynets barndom (se for eksempel Morley, 1992; Silverstone, 1994). Radio brukes på samme måte; en kvinne i 40-årene i kultursektoren sa: «Radio er viktig for å føle på at jeg har noen/noe rundt meg annet enn stillhet, ettersom samboer er på jobb utenom hjemmet.»

Mediebruken var en måte å regulere følelser og humør på. Broersma og Swarts (2021) studie av endringer i medierepertoar påpeker betydningen av å håndtere pandemien emosjonelt og viser hvordan stress og uro bidro til ulike forandringer i vaner. Ikke uventet viser både disse studiene og vår undersøkelse (se også Ytre-Arne & Moe, 2021) at spesielt nyhetsbruk krevde intens følelsesregulering under pandemien. Mange informanter demonstrerte en selvrefleksiv holdning til diskursen rundt eskapistisk mediebruk (Alasuutari, 1992); valg av «lette» innslag ble gjerne omtalt med litt distanse, som denne kvinnelige ingeniøren i 40-årene: «Har binga kosetv på NRK: Arvinge okänd, Fra bølge til bestevenn, dokumentarer om andre ting enn pandemier». Også her skrev flere om hvordan de allerede hadde beveget seg over i en ny fase der eskapisme ble mer framtrødende. Noen brukte ord som «virkelighetsflukt» eller etterlyste lysglimt: «Det blir for mye negativt ang. pandemien, trenger en solskinnshistorie innimellom» (Pensjonist, M, 60–69).

Livssituasjon og personlighetstrekk

I den offentlige samtalen om pandemiens virkninger har sosial ulikhet og individuell sårbarhet vært trukket fram. I undersøkelsen ser vi hvordan informantene refererte til livssituasjon og personlighetstrekk som begrunnelser for tilpasninger i medierepertoaret. Dette har ulike individuelle utslag i materialet, og her trekker vi bare fram noen illustrerende eksempler. Det første gjelder hvordan livssituasjonen forklarer hvordan man kommuniserte med folk utenfor hjemmet. Flere i gruppen uføre og arbeidsledige var preget av glede over potensialet for mer sosial kontakt på flere digitale flater: «Vi er veldig glade for at vi har sosiale medier nå! Spesielt Snapchat og Messenger blir mye brukt» (Arbeidssøkende, K, 30–39). Sykdom og sårbarhet brukes imidlertid også for å forklare frustrasjoner knyttet til de tilgjengelige kommunikasjonsmetodene. En kvinne skrev om koronasmitte i storfamilien og hvordan det var vanskelig å stille opp for syke slektninger når man bare kunne ha kontakt digitalt.

Det andre eksemplet gjelder hvordan yrkessituasjon forklarer medierepertoaret og samtidig peker mot individuell sårbarhet. Sammen med lærerne, representerer journalistene en gruppe som beskrev situasjonen med hjemmekontor som spesielt utfordrende. Disse gruppens medierepertoar preges av at arbeidssituasjonen invaderte hele livet gjennom skjermbruk og digitale medier, og mange kommenterte høy intensitet: «Arbeidsmengden har økt. Tempoet i mediene har økt. Families behov for kontakt har økt» (Redaktør, M, 40–49). Personer som jobber i helsesektoren, opplevde også store endringer, men i en annen retning. Her viser yrkessituasjonen hvorfor kommunikasjonsrepertoaret begrenses. Mange jobbet like mye eller mer på sin fysiske arbeidsplass og hadde stort ansvar og økt risiko mens

«resten» av samfunnet var hjemme. «Man føler seg mer ensom, og kommunikasjonen er noe avskjermet. Mangler fysisk kontakt» (Lege, K, 20–29).

Mens mange fikk økt ansvar, ble andre fratatt ansvarsområder som ga livet mening. Gruppen for butikk, bank, frisør, selger og lignende serviceyrker forklarte kommunikasjonsrepertoaret ulikt: De som var på jobb, skrev om avstand og forholdsregler for fysisk kontakt, men andre kjedet seg hjemme og uroet seg over overdreven mediebruk og tap av inntekt og jobbmuligheter. Noen satte grenser for ikke å legge til seg medievaner de betraktet som dårlige: «Leser nyheter morgen og ettermiddag. Prøver å ha koronafri imellom for å normalisere hverdagen. Det er greit å ikke grave seg ned i elendighet» (Frisør, K, 40–49).

Et interessant eksempel som gjelder personlighetstype, finner vi i respondentenes bruk av distinksjonen ekstrovert/introvert som forklaring på mediebruk under nedstengningen. Flere brukte disse merkelappene relativt deterministisk. Et titalls informanter beskrev seg selv som «introverte» eller «einstøinger» og framhevet dette som en grunn til å foretrekke digitale plattformer. En mannlig bibliotekansatt som bor alene, skrev: «Det er flott å endelig ha et samfunn tilrettelagt for introvertes levevis heller enn ekstrovert-helvetet man må forholde seg til ellers». For en kvinne som beskrev seg selv som «menneskesky», var det imidlertid tøft å være hjemme med barn: «Håper det snart er over, ungene savner å være sosial, mor savner alenetid» (Arbeidsavklaring, K, 30–39). Her blir personlighetstrekket «introvert» en forklaring på hvorfor informanten ønsket å begrense ansikt-til-ansikt-kommunikasjon. Samboerskap med introverte kan også være en forklaring på økt mediebruk; en pensjonist forklarte at hun «bor på sosiale medier» fordi hun «er selskapssyk av natur, har en taus mann...». Motsatt kan introvertes glede over fysisk kommunikasjon med de nære bidra til refleksjon over mangler ved det digitale:

Jeg er heldig som bor sammen med min kone. Introvert som jeg er, så hadde jeg nok hatt det verre om jeg ikke hadde noen å gi en klem til, å kunne ta på. Det kan dessverre ikke digitale reaksjoner gi (*Lærer, M, 30–39*).

Felles for disse sitatene er at de reflekterer en bevissthet blant informantene om at kommunikasjonsrepertoaret bestemmes av mange ulike faktorer, og framstilles i tett samspill med ulike identitetsmarkører og selvoppfatninger.

Tillit og mistillit

Den fjerde begrunnelsen er tillit til medier og myndigheter, som generelt er en viktig faktor for å forklare mediebruk. Under nedstengningen var tillit sentral som årsaksforklaring for hvor og hvordan mediebrukerne søkte informasjon og bekreftelse. Selv om materialet ikke er representativt, er det interessant å se på hvordan ulike gruppers svar peker på ulike begrunnelser, her eksemplifisert med svar fra pensjonister, helsearbeidere og gruppen uføre og arbeidsledige.

Pensjonistene ga uttrykk for høy tillit både til myndigheter og medier, noe som bidro til å forklare høy oppslutning om tradisjonelle mediekanaler. Flere sluttet eksplisitt opp om den medieformidlede dugnaden som regjeringens pressekonferanser inviterte til: «Vi kjenner på en stor takknemlighet over det å slippe å være alene i denne situasjonen, og fordi vi har gode ledere som faktisk bryr seg» (Pensjonist, K, 70–79). Tillit til NRKs korrespondenter ble også uttrykt eksplisitt, som i denne kommentaren:

Som Sissel Wold sa er vi i den heldige situasjon at vi kan stole på informasjon fra myndigheter og hvordan dette blir gjengitt i media (selv om media til dels har et sensasjonsfokus). Dette er ikke tilfelle i mange andre land der hun er vant til å jobbe (*Pensjonist, K, 60–69*).

Videre kom flere pensjonister med formanende kommentarer om å stille seg kritisk til strømmen av informasjon, blant annet slik: «At man bevarer roen og ikke hiver seg over all slags 'opplysninger' som popper opp» (K, over 80).

Helsearbeiderne uttrykte tillit til myndighetene, men det var flere kritiske kommentarer til hvordan mediene framstilte situasjonen. Kommentarene gikk i samme retning og handlet om at mediene ikke ivaretok sitt opplysningsansvar; avisene burde «reducere skremselspropaganda, de store røde titlene og unyttig spesifikk informasjon om dødsfall og ulykker» (Psykolog, K, 20–29). En slik kritisk holdning kan forklare hvorfor man skjermte seg mot medietrykket. En kvinnelig spesialsykepleier i 30-årene uttrykte det slik:

Media skulle fått delvis munnkurv i å dele skremselspropaganda. Den viktige informasjonen som folk skal forholde seg til drukner i ulike medieoppslag.

I gruppen uføre, arbeidsledige og permitterte var det mange som bekymret seg både for samfunnsutviklingen og den personlige situasjonen. Det var også i denne gruppen at mistillit var mest framtrepende som delforklaring på endringer av medierepertoar. Noen sitater kan illustrere dette:

Følger godt med. Sluttet å lese statistikker, da de har null betydning i mine øyne, når folk ikke blir testet. Leser mye om andre land og alternative medier (Ikke de klassiske Amedia, Dagbladet og VG-kildene) (*Ufør, K, 40–49*).

Jeg har tegnet abonnement på ei ny avis (Washington Post) og låner abonnement på andre aviser og strømnetjenester fra familie og venner. Jeg merker at en enda større del av nyhetsinformasjonen jeg tar inn er tekstbasert, og unngår fjernsynsdebatter. ... NRK [bør] få kritikk for det som etter hvert nærmer seg kampanjejournalistikk til støtte for folk som ser på det som en menneskerett å få reise på hytta (*Ufør, M, 40–49*).

En permittert butikkmedarbeider i 40-årene skrev at hun av og til så på nyhetene, men jo mindre hun så, jo bedre følte hun seg. Hun var skeptisk til «disse politikerne som synser om alt».

Konklusjon

I denne artikkelen har vi bidratt til forskning om endringer i medierepertoar, et begrep som beskriver samlet og kryssmedial bruk av plattformer, medier og innholdstyper. Basert på skriftlige kvalitative data har vi analysert endringer i medierepertoar da Norge stengte ned i mars 2020, og spesielt hvilke praksiser og begrunnelser som ble framhevet. Her oppsummerer vi de viktigste funnene og reflekterer over undersøkelsens bidrag når det gjelder medierepertoar.

Nedstengningen innebar at sosiale domener fløt over i hverandre, og at hjemmet ble arena for flere aktiviteter enn tidligere. Samtidig utløste pandemien som samfunnskrise store informasjonsbehov og sterke følelsesmessige reaksjoner. Økning i TV-titting og digital mediebruk er dokumentert i flere undersøkelser, mens vår studie bidrar med en typologi som reflekterer hvordan helheten i medierepertoaret ble påvirket. Dette kan oppsummeres i noen sentrale praksiser: utvidelse i bredden, utvidelse i tidsbruk, aktivering av mer tradisjonell mediebruk, og skjerming eller frakobling. Samlet gir disse praksisene et bilde av medierepertoar i forandring.

Analysen viser hvordan varierte medierepertoar med nye og gamle medier fungerte som en fleksibel ressurs der elementer kunne kombineres på nye måter i en krisesituasjon, og

ulike medieplattformer strekkes til å dekke nye behov. En gruppe mediesjonglører gikk foran i å kombinere på innovative måter, samtidig som veldokumenterte funksjoner som informasjonsinnhenting, virkelighetsflukt og opprettholdelse av fellesskap var sentrale for enda flere. Mange skapte et medierom til erstatning for sosiale rom og arbeidsfellesskap de ellers ville tatt del i. Deres refleksjoner handler om hvordan dette rommet til en viss grad kunne erstatte det som gikk tapt, men til en betydelig kostnad i form av emosjonelt og praktisk krevende omstillinger, delvis med stressende og invaderende resultat. Nye former for regulering i tid og rom tvang seg fram: Når og hvor i hjemmet skulle ulike medier brukes, til hva og for hvem, og ut fra hvilke hensyn? I undersøkelsen avdekkes forskjeller i hvordan situasjonen ble oppfattet ut fra yrker og livssituasjon, og hvordan yrkessituasjon, sårbarhet eller personlighetstrekk ble brukt for å forklare adferd og følelse av mestring.

Når det gjelder endring av medierpertoar under press, har undersøkelsen utdypet funn fra andre undersøkelser og frambrakt ny innsikt. Vi framhever spesielt hvor raskt store tilpasninger i medierpertoar kan skje i spesielle omstendigheter, og hvilke mikroendringer som bidro til et samlet bilde av endring. Innenfor det korte tidsrommet vi undersøkte, beskrev mange informanter hvordan opplevelser av kaos raskt ble erstattet av nye vaner og håndtering av situasjonen. Vi ser omfattende teknologisk-sosial utprøving kombinert med selvregulering og forhandlinger mellom husstandsmedlemmer, samtidig som arbeidskolleger, ledere, klienter, helsetjenester, slektninger og venner også hadde forventninger til tidsbruk og samhandling mens mange var hjemme. I kjølvannet av dette kom domestisering av nye teknologier, men også re-domestisering og reverserte domestiseringsprosesser (Karlsen & Syvertsen, 2016) der ulike teknologier fikk henholdsvis større og mindre plass eller ble flyttet ut og inn av ulike tidsrom og fysiske rom.

En annen innsikt gjelder mer spesifikt hvordan pandemien har økt tempoet i digitaliseringsprosessene. I analysebyråenes trendanalyser framstår dette som den mest gjennomgripende konsekvensen av pandemien (se for eksempel Futsæter, 2020; Nyhaug, 2020; McKinsey Norge, 2021). Mange som tidligere ikke hadde prøvd digitale plattformer, fikk nye erfaringer og ny kompetanse, og plattformene ble strukket til å fylle flere ulike funksjoner, både privat, sosialt og arbeidsmessig. Mens digitaliseringsprosessene ofte forstås som lineære og handler om digitalisering av stadig flere samfunnsfunksjoner, viser undersøkelsen at det også i en krisesituasjon er betydelig ambivalens knyttet til digital plattformbruk. Respondentenes svar viser hvordan de moralske normene for mediebruk tilpasses ulike situasjoner, men verdivurderinger opprettholdes og brukes som utgangspunkt for å bestemme hvilke medier som egner seg til hva. Blant annet ble analoge medier og ikke-medierte samværsformer løftet opp som sosialt høyverdige og som redskap for å utjevne digitaliseringstrykket. Interessant i denne sammenhengen er imidlertid at også fysisk ansikt-til-ansikt-kommunikasjon omfattes av ulike verdivurderinger, og at en konvensjonell oppfatning om fysisk kommunikasjon som «bedre» utfordres av mennesker med introverte personlighetstrekk. En relatert innsikt gjelder forholdet mellom mediebruk og livssituasjon, inkludert yrke og familieforhold, der nedstengningen tydeliggjorde sosiale forskjeller i rammebetingelsene for mediebruk. Dette er interessant i lys av en mer generell tendens til at selvregulering blir viktigere på medieområdet, og at individer og grupper får større ansvar for å håndtere kompliserte kombinasjoner av medier- og plattformbruk (Syvertsen et al., 2019). Et interessant spørsmål etter pandemien er ikke bare hvilke mediebruksmønstre folk tar med seg videre, men også hva erfaringene med plutselig omstilling og digitalisering vil innebære i videre forstand.

Finansiering

Undersøkelsen er utført innenfor rammen av *Intrusive Media, Ambivalent Users and Digital Detox* (Digitox), finansiert av Norges Forskningsråd 2019-2023. Prosjektnummer 287563.

Referanser

- Aelst, P.V., Toth, F., Castro, L., Štětka, V., de Vreese, C., Aalberg, T., Cardenal, A.S., Corbu, N., Esser, F., Hopmann, D.N., Koc-Michalska, K., Matthes, J., Schemer, C., Sheafer, T., Splendore, S., Stanyer, J., Stępińska, A., Strömböck, J. & Theocharis, Y. (2021). Does a Crisis Change News Habits? A Comparative Study of the Effects of COVID-19 on News Media Use in 17 European Countries. *Digital Journalism*, 9(9), 1316–1346. <https://doi.org/10.1080/21670811.2021.1943481>.
- Alasutari, P. (1992). 'I'm ashamed to admit it but I have watched Dallas': the moral hierarchy of television programmes. *Media, Culture & Society*, 14(4), 561–582. <https://doi.org/10.1177/016344392014004005>
- Bengtsson, S. (2012). Imagined user modes: Media morality in everyday life. *International Journal of Cultural Studies*, 15(2), 181–196. <https://doi.org/10.1177/1367877911416883>
- Boczkowski, P.J., Suenzo, F., Mitchelstein, E., Kligler-Vilenchik, N., Tenenboim-Weinblatt, K., Hayashi, K. & Villi, M. (2021). From the barbecue to the sauna: A comparative account of the folding of media reception into the everyday life. *New Media and Society*, 24(12). <https://doi.org/10.1177/14614448211000314>
- Broersma, M. & Swart, J. (2021). Do Novel Routines Stick After the Pandemic? The Formation of News Habits During COVID-19. *Journalism Studies*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1932561>
- Futsæter, K.A. (2020) 'Aldri har mediebruken endret seg så dramatisk', *Kampanje*, 29.09. <https://kampanje.com/medier/2020/09/--aldri-har-mediebruken-endret-seg-sa-dramatisk/>
- Gentikow, B. 2005. *Hvordan utforsker man medieerfaringer? Kvalitativ metode*. IJ-forlaget.
- Hagen, I. (1994). The Ambivalences of TV News Viewing: Between Ideals and Everyday Practices. *European Journal of Communication*, 9(2), 193–220. <https://doi.org/10.1177/0267323194009002005>
- Hasebrink, U. & Domeyer, H. (2012). Media repertoires as patterns of behaviour and as meaningful practices: A multimethod approach to media use in converging media environments. *Participations*, 9(2), 757–779.
- Hasebrink, U. & Hepp, A. (2017). How to research cross-media practices? Investigating media repertoires and media ensembles. *Convergence*, 23(4), 362–377. <https://doi.org/10.1177/1354856517700384>
- Hernes, E.S. (2021). *Medievaner i «disse koronatider»*. En studie av studenters forhold til egen mediebruk i koronapandemien (MA). Universitetet i Oslo.
- Karlsen, F. & Syvertsen, T. (2016). You Can't Smell Roses Online: Intruding Media and Reverse Domestication. *Nordicom Review*, 37(Special Issue), 25–39. <https://doi.org/10.1515/nor-2016-0021>
- Kjus, A. & Grønstad, L. (2014). – *Skriv Fritt Og Selvstendig – Skriftlige, Kvalitative Spørreundersøkelser*. Vol. 22. Universitetsforlaget.
- Lomborg, S. & Mortensen, M. (2017). Users across media: An introduction. *Convergence*, 23(4), 343–351. <https://doi.org/10.1177/1354856517700555>
- McKinsey Norge (2021). Ett år med global pandemi – slik er arbeidslivet endret. *NTB Kommunikasjon*, 11.03. <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/ett-ar-med-global-pandemi---slik-er-arbeidslivet-endret?publisherId=17847675&releaseId=17903028>
- Mihelj, S., Kondor, K. & Štětka, V. (2021). Audience Engagement with COVID-19 News: The Impact of Lockdown and Live Coverage, and the Role of Polarization. *Journalism Studies*, 23(5–6), 1–19. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1931410>
- Milan, S., Treré, E. & Masiero, S. (2020). *Covid-19 From the Margins: Pandemic Invisibilities, Policies and Resistance in the Datafied Society*. Institute of networked cultures.
- Moe, H., Hovden, J.F., Ytre-Arne, B., Figenschou, T.U., Nærland, T.U., Sakariassen, H. & Thorbjørnsrud, K. (2019). *Informerte borgere? Offentlig tilknytning, mediebruk og demokrati*. Universitetsforlaget.
- Morley, D. (1992). *Television, Audiences and Cultural Studies*. Routledge.

- Newman, N., Fletcher, R., Schultz, A., Simge, A., Robertson, C.T. & Nielsen, R.K. (2021). *Reuters Institute Digital News Report 2021 10*. Oxford.
- Nielsen, R.K., Fletcher, R., Kalogeropoulos, A. & Simon, F.M. (2020) *Communications in the Coronavirus Crisis: Lessons for the Second Wave*. University of Oxford / Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Nyhaug, O.P. (2020). 'Korona-effekten: 7 varige endringer i norsk forbrukeratferd? *Opinion*, 17.03. <https://opinion.no/2020/03/korona-effekten-endrer-forbrukeratferd/>
- Peters, C. & Schröder, K.C. (2018). Beyond the here and now of news audiences: A process-based framework for investigating news repertoires. *Journal of Communication*, 68(6), 1079–1103. <https://doi.org/10.1093/joc/jqy060>
- Schröder, K.C. (2011). Audiences are inherently cross-media: Audience studies and the cross-media challenge. *Communication Management Quarterly*, 18(VI), 5–28.
- Silverstone, R. (1994). *Television and Everyday Life*. Routledge.
- Silverstone, R., Hirsch, E. & Morley, D. (1993). Information and communication technologies and the moral economy of the household. I R. Silverstone & E. Hirsch (red.), *Consuming Technologies* (s. 25–40). Routledge.
- Swart, J., Peters, C. & Broersma, M. (2017). Repositioning news and public connection in everyday life: a user-oriented perspective on inclusiveness, engagement, relevance, and constructiveness. *Media, Culture and Society*, 39(6), 902–918. <https://doi.org/10.1177/0163443716679034>
- Syvvertsen, T. (2017). *Media Resistance: Protest, Dislike, Abstention*. Palgrave.
- Syvvertsen, T. (2020). *Digital Detox: The Politics of Disconnecting*. Emerald.
- Syvvertsen, T., Enli, G., Mjøs, O.J. & Moe, H. (2014). *The Media Welfare State: Nordic Media in the Digital Era*. University of Michigan Press.
- Syvvertsen, T., Karlsen, F. & Bolling, J. (2019). Digital Detox På Norsk. *Norsk Medietidsskrift*, 26(2), 1–18. <https://doi.org/10.18261/ISSN.0805-9535-2019-02-02>
- Syvvertsen, T. & Ytre-Arne, B. (2021). Privacy, Energy, Time, and Moments Stolen. Social Media Experiences Pushing towards Disconnection. I A. Chia, A. Jorge & T. Karppi (red.), *Reckoning with Social Media* (s. 85–102). Rowman & Littlefield.
- Treré, E. (2021). Intensification, discovery and abandonment: Unearthing global ecologies of dis/connection in pandemic times. *Convergence*, 27(6). <https://doi.org/10.1177/13548565211036804>
- Vandenplas, R., Truyens, P., Vis, S. & Picone, I. (2021). Tuning Out the News. A Cross-Media Perspective on News Avoidance Practices of Young News Users in Flanders During the COVID-19 Pandemic. *Journalism Studies*, 22(16), 2197–2217. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1990788>
- Ytre-Arne, B. (2019). Media Use in Changing Everyday Life: How Biographical Disruption Could Destabilize Media Repertoires and Public Connection. *European Journal of Communication*, 34(5), 488–502. <https://doi.org/10.1177/0267323119869112>
- Ytre-Arne, B. & Moe, H. (2021). Doomscrolling, Monitoring and Avoiding: News Use in COVID-19 Pandemic Lockdown. *Journalism Studies*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1952475>